

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԵՐ-ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՄԻ ՕՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

ԴԵՊՒ ԷՋՄԻԱՄԻՆ

Զմիածինը, իր Մայր Տաճարով ու Ամենայն Հայոց Հայրապետության Մայր Աթոռով, բազմաթիվ դարերից ի վեր եղել է, է և հեռագայում էլ պիտի մնա ամբողջ հայության համար այն հոգեւոր, անապակ և ճաճանշահորդ փարոսը, որի կենարար լույսը, ամեն ժամանակ, թափանցելով ամենաթանձր խավարն ու առնահեռավոր տարածությունները, անխափան հասել է միշտ հայերի սրտին, հավատ, հույս և մխիթարություն շնորհել տառապածներին, խանդավառության, քաջության և հաղթանակի ներշնչարան դառել ազգային գոյատևության համար պայքարողներին, եղել անխոցելի վահան մահացու հարվածների դեմ, հանդիսացել ամրակուռ կենտրոն համազգային միասնության: Եվ այդ լույսն ա՛յնքան ավելի համայնապարփակ, ներթափանցող և արդյունավետ է եղել, ինչքան այդ սրբազան փարոսի պահպանը, այսինքն՝ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Հովնապետը, Մայր Աթոռի օծյալ Գահակալն է եղել մշտաբերուն, քաջակորով, ժողովրդանվեր ու հայրենասեր:

Այսօր, հավատացյալ հայ ժողովուրդը գերազանցողեն բարեբախտ կարող է նկատել ինքն իրեն այն երջանիկ իրողության համար, որ իր հավատի, հույսի ու լույսի մշտաբերած փարոսի արժանաւոր զաւակն է Վեհափառ Տ. Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսը: Նա, հակառակ 85 տարիների ծանր բեռան, կաշմբուռն երիտասարդի ավյուրով, անքուն և մշտաբերուն հսկում է, որպեսզի էջմիածնի սրբազան փարոսի՝ Լուսավորչի կանթեղի լույսը, թեկուզ մի րոպե, չդադարի լուսավորելուց աշխարհով մեկ ցա-

քուցրիվ հայերի լուսածարավ սրտերը: Օրվա ո՛ր պահին էլ հանդիպեք նրա աշխատասենյակը, դուք Վեհին անպայման կգտնեք գրասեղանի առջև աշխատելիս:

Մասնավորաբար Հայրենական պատերազմի տարիներին (դեռևս Կաթողիկոսական Տեղակալ) Վեհափառ Հայրապետի ցուցահանած քաջակորով արիասրտութունը, ինչպես եկեղեցական երկարատև պաշտոնավարության, նույնպես և հայրենադարձության տարիներին՝ Նրա անսակարկ և կատարյալ նվիրվածությունը հայ ժողովուրդին և անքննադատելի հայրենասիրությունը, որով նա ղեկավարվել է իր բազմամյա կյանքում, ինչպես նաև համաշխարհային խաղաղության ամրապնդման գործում՝ Նրա թափած անդուլ ջանքերը, ապահովել են ո՛չ միայն ազգայնոց, այլև օտար եկեղեցական և աշխարհական իշխանավորների մոտ մի այնպիսի ժողովրդականություն, որին շատ քիչ թվով հոգևորականներ են արժանացել:

Ամենայն Հայոց ազգընտիր Հայրապետը՝ Վեհափառ Գեորգ Զ. Կաթողիկոսը մի անմթար ու անվթար մազնիս է, որի երկու թևերի վրա, ուժեղ ձգողականությամբ, արձանագրված են արտահայտությամբ և դադափարաբանությամբ վսեմ երկու պատվիրաններ՝ «Եկեղեցական միասնություն, Ազգային միասնություն»:

Ահա թե ինչո՞ւ երբ ինքնաշարժ մեքենան սուրբալով առաջանում էր դեպի էջմիածին տանող խճուղու վրա, ծառուղու, հեղբորդ մրգառատ ագեհտանների, հայրենադարձ հայերի կառուցած օպիտակ ու շնորհալի բնակարանների ղեղեցկությունից ալելի պատմական էջմիածնում, երկնակարկառ խաչերով և ինքնուրույն ճարտարապետու-

թյամբ հայ ժողովրդի մշտնջենականության խորհրդանիշ սքանչելի կոթող-վանքերի և համազգային միասնությունն ապահովող մագնիսի՝ Մայր Աթոռի Վեհափառ Գահավալի հմայքովն էր լցված իմ հոգին:

Իմ խնդրանքով երբ մեքենավարը կանգնեցրեց ավտոմեքենան Մյասնիկյան փողոցի աջին՝ Հոփիսիմեի վանքի մոտ, արտասահմանից նոր եկած լինելս իմանալով՝

— Վա՛յ ես քո հոգուն մատաղ, — ասաց թրիխեցի մի հայ ուղեկից, որը գնում էր

տարիների կարոտն առնելու իր էջմիածնաբնակ եղբորից և հրավիրում էր ինձ, որպեսզի անպայման այցելեմ իր տունը, երբ առիթը ներկայանար ինձ Թրիխի մանապարհորդելու:

Հայի անկեղծությունը կար նրա արտասանած յուրաքանչյուր բառի մեջ, երբ հավաստում էր, թե արտասահմանի հայերն էլ հարազատ եղբայրներ են, թե նրանք էլ հայրենասեր են ու աշխատասեր, թե հայերն էլ կարող են իրար սիրել, միանալ և այլն:

ՎԱՆՔԵՐԻ ՄԵՋ

Հայկական հին ճարտարապետության անսոսկալ հրաշալիքներից մեկն է Հոփիսիմեի տաճարը, կառուցված 618 թվականին Կոմիտաս կաթողիկոսի կողմից: Ուրեմն, ավելի քան տասներեք դար անցել է այս սրբաբառալիք քարերի վրայից, որոնք համառոտ են ու վեհորեն անգոսնել են և՛ բնության ու ժամանակի հարվածները, և՛ Արևելքից ու Արևմուտքից Հայաստանի վրա կատարված աշխարհակալական արշավանքների առաջացրած անյուրապեղծությունները:

Ներքին և արտաքին պարզությանը մեջ վեհատեսիլ այս տաճարում, քրիստոնյա սրտերի համար, ամենահետաքրքրական անկյունը, հավանաբար, Հոփիսիմե կույսի մարմարակերտ շիրիմն է, որը ղտնվում է հյուսիս-արևելյան ավանդատան մեջ բացվող նեղ ու ցածր դռնով իջնող և ավագ խորանի ներքև փորված ստորերկրյա քարայրում:

Երբեք անսխալական մոտիկը, քարայրի պատի վրա, մի խոռոչի մեջ ամրացվել է այն կտր քարը, որով, ըստ ավանդության, ջախջախվել է ամենագոր Տրդատ Երրորդ արքայի երկրային շնորհներն արհամարհող կույսի գլուխը: Այդ քարի վրա անդուկ կաշկերտում է սպիտակ մոմի աղոտ լույսը, իսկ ավանդատան սպիտակածեփ սրտերի վրա դուք կարդում եք հազարավոր դրաֆիտտիներ (այցելուների արձանագրություններ):

Հարգանքով խոնարհվելուց հետո այս վեհապանծ հրաշակերտի հիմնադիր, կառուցող ու վերանորոգող հայրապետների և անասուն, բայց անհավասարելի հայ ճարտարապետների անմոռաց հիշատակի առջև, շուտպում եմ քայլել դեպի Շողակաթ, որի անպաճույճ և համեստ դյուլությունը, Հոփիսիմեի տաճարի ա՛յսքան մոտիկ միջավայրում, արդարանալի է միայն մեր նախա-

հայրերի հավատի ուժեղությամբն ու եկեղեցասիրությամբն:

Արդարև, ուրիշ կերպ չի կարելի մեկնաբանել հազիվ մեկ կիլոմետր շառավիղ ունեցող վաղարշապատյան այս շրջանակի մեջ ներկայությունը՝ Մայր Տաճարի, Գայանեի, Հոփիսիմեի և Շողակաթի անվան վանքերի ու հին Վաղարշապատի եկեղեցու, որը կառուցվել է ավելի նոր ժամանակներում: Եվ արդեն պատմությունը ցույց է տալիս, որ այս վանքերը կառուցվել են ո՛չ թե հավատացյալների պաշտամունքային կարիքը բավարարելու, այլ հավերժացնելու համար ի սեր քրիստոնեության այս շատ սեղմ վայրերի վրա նահատակված կույսերի հիշատակը:

Քրիստոնեությունը առաջին անգամ որպես պաշտոնական կրոն ընդունած հայ ժողովուրդը իր հոգու ամբողջ գեղեցկություններն է ներդրած այս սրբատեղիների ճարտարապետական կառուցման ոճի մեջ, այնպես որ այդ ինքնատիպ ոճը հետագայում ընդունվել է քրիստոնեություն ընդգրկող արևմտյան ժողովուրդների կողմից որպես եկեղեցա-տաճարաշինական ոճ: Զուտ հայկական ոճով կառուցված եկեղեցիների կան Աթենքում (Հունաստան), Միլանում (Իտալիա), Օրլեանի մոտ Ժերմինյիում (Ֆրանսիա) և այլուր: Աթոս լեռան (Հունաստան) բազմաթիվ եկեղեցիների կառուցողական ոճի վրա հեշտ է նշմարել հայկական ոճի ազդեցությունը: Ծարտարապետության պատմության հայտնի մասնագետ Ստրիկովսկու կարծիքով Իտալացի հռչակավոր նկարիչ և ճարտարապետ Լեոնարդո դա Վինչիի գրչին պատկանող հատակագծերի համաձայն կառուցված կան շենքեր, որոնք այնքան նմանություն ունեն հայկական քառակուսի եկեղեցիների հետ՝ իրենց գմբեթներով և որմնախորշերով, որ կարելի է ենթադրել թե մեծ արվեստագետը ուղղակի ծանոթ էր հայկական ոճի:

Եզր կաթողիկոսի կողմից 630 թվականին կառուցված Գալանեի եկեղեցու բակում և մերձակա շիրմատանում հավերժորեն հանգչող կաթողիկոսների և բարձրաստիճան եկեղեցականների շիրմաների արձանագրության լուսններով մի պահ պատմության ոլորտներում դեգերելուց և բարձրաբերձ ծառերի հովանու տակ մեղմ զեփյուռից ծփացող արհեստական լճակի մոտ հովանալուց հետո, քայլերս ուղղվում են դեպի Մայր Տաճարը: Վեհաշուք է նա և փառատեսիլ: Բակում ռվստավորների բազմությունն է: Նրանք կեսօրվա ճաշի պատրաստությանը են զբաղված՝ ստվերոտ ծառերի տակ, կանաչ մարգերի վրա, ծաղկաստանների առնթեր: Երիտասարդ սարկավազներ միջավայրի կրոնական միատեղականությունն առաջիկա են շեշտում իրենց սև ու լայն սքեմով:

Տաճարից ներս, նորավարտ պատարագից հետո, խնկի ու կնդրկի անուշ բույրով է հագեցած մթնոլորտը:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ 8-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Տաճարի արևմտյան մայր դռան վերև կանգնած քանդակազարդ զանգակատան ներքև ու սյունների աջակողմում և ձախակողմում գտնվող մարմարակերտ դամբարաններում հավիտենապես հանգչում են բազմաթիվ հայրապետների՝ Նվազող վշտից Հայրենյաց Հայոց Մկրտիչ Ա. Վանեցի (Խրիմյան Հայրիկ), Պաշտպան Հայրենյաց Ներսես Ե. Աշտարակեցի, Մատթեոս Բ. Կոստանդնուպոլսեցի, Գեորգ Դ. Կոստանդնուպոլսեցի, Գեորգ Ե. Տիխիսեցի, Հովհաննես Ը. Կարբեցի, Դանիել Ա. Պալադիտեցի և Մակար Ա. կաթողիկոսների աճյունները:

— Արժան էր, որ այդ հայրապետների աճյուններն ամփոփվեին Մայր Տաճարի հովանու ներքո, բայց ի՞նչ ասել անդլիացու պատկանող այս դամբանի ներկայության, — հարց տվեց ինձ ուղեկից իմ որդին՝ բժիշկ Ստեփանը, ցույց տալով Տաճարի հարավարևմտյան պատին կից մի մարմարե շիրիմ, որի վրա կա անգլերեն արձանագրություն:

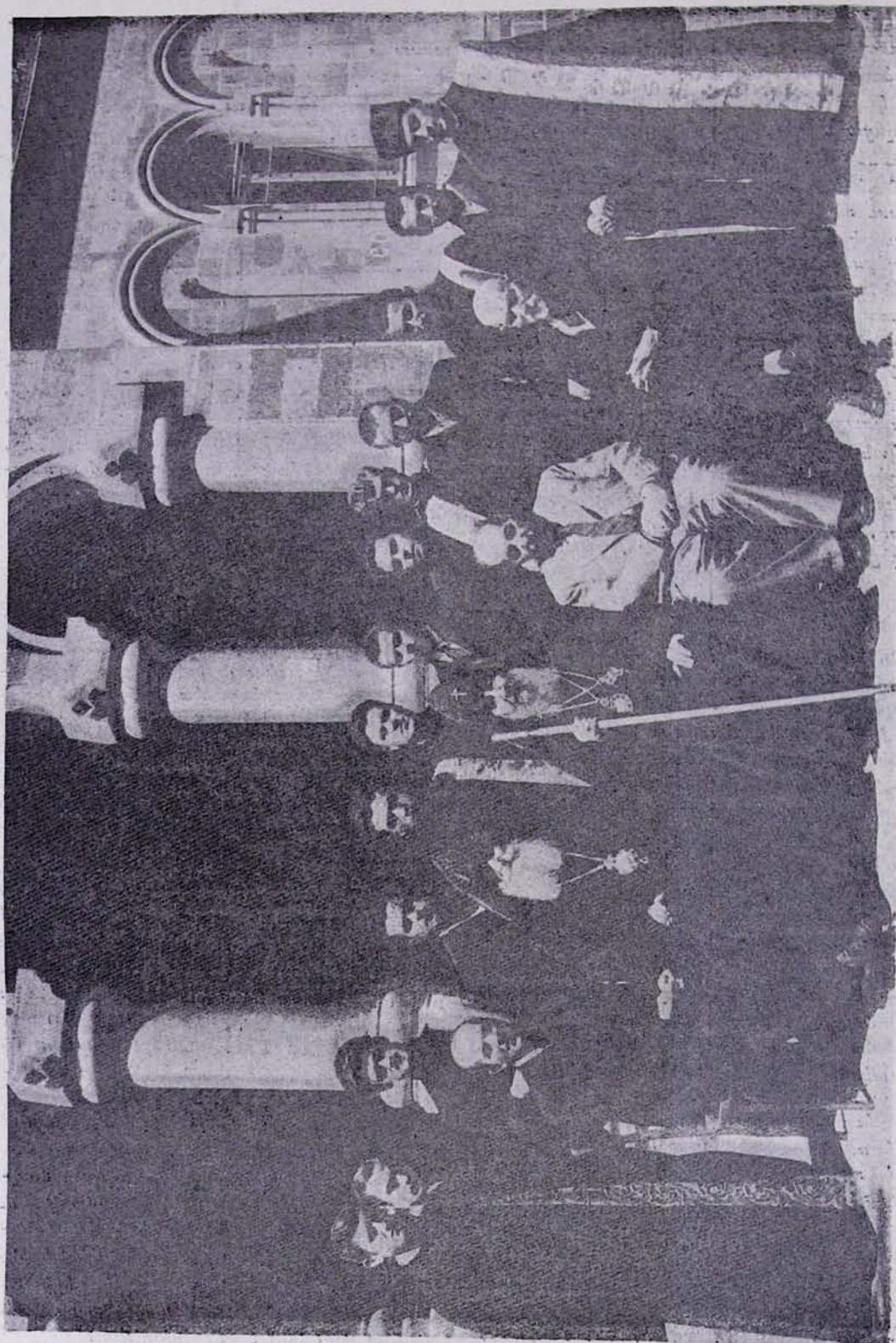
— Դա Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու անհիշաբարության, իսկական քրիստոնեական ոգու խոսուն փաստն է, — պատասխանեցի ես և խոսակցես առանձին թողնելով բակում, միացա գերաշնորհ Տ. Սահակ եպիսկոպոսի զխավորած և սարկա-

Տաճարի հարավարևելյան ավանդատնում տեսա և շոշափեցի մատուցներ, ինչպես Գրիգոր Լուսավորչի աջ Աջը, որ Ամենայն Հայոց Հայրապետարանի անվտանգության ու պաշտպանության խորհրդանշանն է, բազում սրբերի աջերից բացի՝ Թադեոս առաքյալի աջը, խաչեցյալ Քրիստոսը ներկայացնող փայտյա քանդակը, որ վերագրվում է Հովհաննես առաքյալին, մոտավոր հարավում երկնակարկառ Արարատի վատարի մշտնջենական ձյունների տակ անհետ կորած Նոյան տապանի մի փայտե բեկորը, Գեղարդը, որով հոռմայեցի պահակ զինվորը ծակեց խաչված Հիսուսի կողը՝ ստուգելու համար Նրա մահը, մյուսոնի պատմական, արժաթաճույլ կաթսան, վերջապես զորշակներ, որոնք գործածված են անցյալում հայրենասեր եկեղեցականների և հայ հերոսների ձեռամբ՝ «յաղագա պաշտպանության Հայաստանեայց աշխարհի»:

վազներից ու Տաճարի երգչախմբի անդամներից բաղկացած այն խմբին, որը ներկայանալու էր Վեհափառ Հայրապետին, շնորհավորելու համար Նորին Ս. Օծոթյան դահակություն 8-րդ տարեդարձը:

Վեհափառը, առավել քան երբեք վեհատեսիլ ու վեհապանծ Նաղաշ Հովնաթանի նկարագրողած Մաղկյա դահլիճում, ժպտեղես ընդունում է բոլորին ու հրավիրում, որպեսզի տեղ դրավեն սեղանի շուրջը: Այնտեղ են նաև Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ գերաշնորհ Տ. Վահան արքեպիսկոպոսն ու տիար Կամսարականը, Ճեմարանի վերատեսուչ Մ. Մինասյանը՝ եղբայրն իմ դասընկեր (Պոլսահայ լիցեյում, 1911—1912 թ. թ.) նահատակ Վահան Մինասյանի, դասախոս Յ. Բողանյանը, Գանձապահ Նուբարը և երգչախմբի ղեկավար Հրանդ Գեորգյանը:

Բաժակաճառերն իրար են հաջորդում՝ զրվատելով Վեհափառ Հայրապետի կատարած բարերար դերը և արեշատություն մաղթելով Նորին Ս. Օծոթյան, որ զվարթ ու սրամիտ պատասխաններ ունի և՛ խոսողներին, և՛ ունկնդիրներին, և՛ սարկավազներին, և՛ երգեցիկ խմբի անդամ երկան երիտասարդներին: «Տէ՛ր, կեցո՛ւ Դու զհայս» մաղթերով փակվում է ընդունելությունը:

Վենիք Գերազոյն Հոգևոր Խորհրդի անդամների, Վարդանի, մի խումբ սարկավագների և ոսանդների հետ:

ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Խոսակցությունը, որն ավելի ուշ իննցաՎեհափառ Հայրապետի հետ այս ընդունելության ժամանակ կարգադրված հատուկ ժամադրության համաձայն, առավել ևս ինձ ամրապնդեց այն խոր համոզման մեջ, թե Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոս Տ. Տ. Գեորգ Զ-ի սիրտն անդուլ բարախում է Հայաստանի, հայ ժողովրդի և Հայաստանյայց եկեղեցու շահերի անսահման նվիրվածությունը:

— Ձի կարելի երևակայել որեիցե հայ, որ շուրախանա տեսնելով Հայաստան աշխարհի հսկայական բարգալաճումը՝ տնտեսապես ու մշակութապես: Հիմնադրվում են բազմաթիվ ուսումնական հաստատություններ, ուր հազարավոր ուսանողներ ստանում են բարձրագույն կրթություն, իրենց նախասիրած ասպարեզի մասնագիտությամբ դասնում: Այսօր, մեր երկրում, շնորհիվ Կառավարության իմաստուն տնօրինությունների, չկա ոչ մի հատ անգրագետ և անուսում մարդ: Զրանցքների ցանցով ոռոգվում են անջրդի տարածությունները, հաղորդակցության ճանապարհներ մայրաքաղաքին և կապում երկրի ամենահեռավոր վայրերը, նորանոր գյուղեր բուսնում, հին գյուղերը վերաշինվում՝ քաղաք դառնում, իսկ քաղաքները շինանում, մեծանում, հայ ժողովրդով են լրացվում: Հայրենի երկրի ու հայ ժողովրդի այս հրաշանման վերելքը մենք պարտական ենք Սովետական կառավարության և ռուս մեծ ժողովրդի անկեղծ բարեկամության, ինչպես նաև խաղաղության, որի ամրապնդման ի նպաստ պայքարելու պարտականություն ունի ամեն ողջամիտ մարդ, որովհետև խաղաղությունից է ծնվում ամեն բարիք, մինչդեռ պատերազմից ծնվում՝ ամեն չարիք: Ցավ է Մեզ համար նշել, թե արտասահմանում գտնվում են հայրենադավ մարդիկ, որոնք չեն ցանկանում ըմբռնել այս հանրահայտ ճշմարտությունը և Մեզ ճշգրտաբանություն մեր գրադարձում են ամբաստանում, որպես փաստ առաջ քաշելով համաշխարհային խաղաղության ի նպաստ մղվող միջազգային պայքարին Մեր բերած ակտիվ մասնակցությունը: Այդ մարդիկ չեն ըմբռնում, որ խաղաղությունը, հատկապես հայ ժողովրդի համար, ամենակարևոր և ամենակենսական հարցն է, բարիքների աղբյուրը:

— Վեհափառ Տե՛ր, Ձեր գահակալության տարեդարձի առթիվ եղած ընդունելության ժամանակ, Ս. Օծուխյանը հայրական ամենագործակի հայացքները սկեռվում էին սարկավազների վրա:

— Միանգամայն ճիշտ եք նկատել: Նոքա էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի ատոք հասկերն են: Կան ուրիշներ ևս, որոնք հետևում են Մոսկվայի Աստվածաբանական ճեմարանի դասընթացներին: Մենք մեծ հույսեր ունենք նոցա և Հոգևոր Ճեմարանի նկատմամբ, որովհետև Հայ եկեղեցու միասնությունն ու Հայ Ազգի միությունը, մասնավորապես Սփյուռքում, կախում ունեն դեկավար հոգեվորականների և մտավորականների ցուցնելիք ընդունակություններից, ուստի մեծ է Հոգևոր Ճեմարանի կատարելիք դերը:

Ինչպես հայտնի է, էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանը բացվեց 1945 թվականին: Նորա առաջադրած միակ նպատակն է գերադանցորեն լուսամիտ, Հայրենիքի, Հայ եկեղեցու և հայ ժողովրդի հարազատ ու հավատարիմ, անձնդիր ու անձնվեր հոգևորականներ և մտավորականներ պատրաստել:

Անցյալում մեծ է եղել Հայ եկեղեցու և հայ դպրոցի դերը ազգային ինքնագիտակցություն զարթեցնելու և զարգացնելու դործում: Այժմ էլ, ավելի քան երբեիցե, անհրաժեշտ է վառ պահել ազգային գոյատևության հիմքը կազմող ազգային ինքնագիտակցության ոգին: Եվ այդ կարելի է միայն քաջ, մտավորապես զարգացած, ազգային ոգով դաստիարակված, գիտնական վարդապետների միջոցով, ինչպես պատահեց և 5-րդ դարում, Կուսավորչից ներշնչյալ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի և նոցա աշակերտների ձեռամբ: Այդ սրբազան նպատակի իրականացման է ձգտում էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանը:

Հին շրջանում, էջմիածնի Ճեմարանը շատ սահմանափակ ուսանողներ է ընդունել արտասահմանից: Բայց Մենք առաջադրել ենք էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի դռները լայնորեն բանալ նաև արտասահմանյան հայ ուսանողների առաջ, որպեսզի նոքա ոչ միայն ձրիաբար ստանան այս հաստատության ջամբած բարձրագույն կրթությունը, այլև ապրեն Հայրենի երկրի ծոցում, տեսնեն նախնայաց թողած սքանչելիքները, մոտից ծանոթանան Հայրենիքում ապրող հարազատ եղբայրների կողմից գրի ու գրականության, գեղարվեստի ու հայրենաշինության մարդերում կատարված տիտանյան վերելքին, որպեսզի մի օր, Ճեմարանից ընթացավարտ, երբ վերադառնան իրենց ծննդավայրերը, տան իրենց ականատեսի վկայություններ՝ գրական ստեղծագործություններով:

Էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանը Հայրենիքի և Սփյուռքի, այսինքն՝ քաղաքական դժբախտ դեպքերի հետևանքով տարբեր հորիզոնների տակ ապրող հայերի միջև միացման շղթայի մեկ օղակը լինելու բացառիկ հանգամանքն ունի:

— Ձերդ վեհափառությունը անչափ հետաքրքրություն ունի Սփյուռքի հայության նկատմամբ: Արդյոք սփյուռքահայությունն

մազոր վերապահություն՝ մասնավորաբար նյութական պարտականությունները կատարելու մարզում այնպիսի ազգային հաստատությունների և կազմակերպությունների մոտ, որոնց հայրենասիրության, ազգասիրության և էջմիածնասիրության մասին կասկած չունենք:

Վստահ ենք սակայն, որ արտասահմանի առաջադեմ մտավորականությունն ու մամու-

Վեհափառ Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներ և Վարպետի հետ միասին՝ շրջապատված մի խումբ սարկավագներով:

ինչ վերաբերում ունի Ս. Օծությունդ այս ազգօգուտ ձեռնարկի նկատմամբ:

— Մեր բոլոր ձեռնարկները առհասարակ լավ ընդունելություն են գտնում արտասահմանի Մեր հարապատենների կողմից: Հոգևոր Ճեմարանի բացման թվականներին խանդավառությունը շատ մեծ եղավ արտասահմանի զանազան կենտրոններում: Բայց վերջերս նկատվում է մի տեսակ վախկոտության հա-

լը պիտի մնան միշտ իրենց կոչման բարձրության վրա և երբեք չպիտի դադարեն ժողովրդին բացատրելուց Հայաստանի աննախընթաց վերելքն ու էջմիածնի՝ ազգային ինքնագիտակցությունը զարթեցնող ու զարգացնող այդ վառարանի, հայ հավատի ներշնչարանի կենսական նշանակությունը, հետևաբար, նորա հանդեպ նյութական ու բարոյական պարտականությունների կատարի-

ման անհրաժեշտությունը: Չպետք է վատություն խառնել արհուրթյան, որովհետև գոյություն չունի ոչ մի օրենք, որ արգելի հայրենասիրությունը, ազգասիրությունն ու եկեղեցասիրությունը: Հուսով ենք, որ Սփյուռքի Մեր հարազատներից Մեր ակնկալությունը պիտի իրագործվի թեմակալ առաջնորդների, ազգային հաստատությունների, բարերար անձնավորությունների և հավատացյալ հայ ժողովրդի միակամ ջանքերի շնորհիվ:

Շնորհակալ եմ առաքինազարդ Հայրապետից օրհնություն ստանալուց հետո, երբ ման էի գալիս Մայր Տաճարը շրջապատող եղբմանման ծառաստանների մեջ,—չեն ու բարգավաճ էջմիածին քաղաքն ամբողջ մի հո-

վասուն ծառաստանի տպավորություն է թողնում ճանապարհորդի վրա,— ես ինձ հետ այսպես էի խոսում:

«Ի՞նչ լավ առիթ Սփյուռքի հայության համար, հատկապես մեծահարուստներին, նվիրաբերմամբ արդարացնելու իրենց հայրենասիրությունը, ազգասիրությունն ու եկեղեցասիրությունը և իրականացնելու իրենց վրա դրված հայրապետական ակնկալությունը, որպեսզի Ամենայն Հայոց առաքելատիպ, իմաստուն, մշտաբխուն, քաջակորով, ժողովրդանվեր ու հայրենասեր Հովվապետին հաջողվի իր ազգօգուտ ձեռնարկների ի կատար ածումն ու էջմիածնի լուսավորչական դ. փարոսի յանմար և մշտաբորբոք պահպանումը»:

